

Etsivän lähityön havaintoja Koro- nakeväänä

Helsinki

Koronakevät 2020

Etsivän lähityön havaintoja ajalla 1.4-31.5.2020

Etsivä lähityö tekee etsivää työtä Helsingin alueella ulkona asuvien ja palveluiden ulkopuolella olevien sekä heikosti palveluihin kiinnittyneiden parissa. Työnkuvaan kuuluu mm. neuvonta, psykososiaalinen tuki ja tarvittaessa palveluihin saattaminen. Työntekijältä voi pyytää apua kohdattaessa ilman ajanvarausta. Etsivä lähityö ottaa vastaan huoli-ilmoituksia sekä yksittäisiin ihmisiin että alueellisiin ilmiöihin liittyen.

Sosiaalinen raportti pohjautuu katuhavaintoihin Covid19 (jatkossa Korona) aiheuttaman poikkeustilan aikana 1.4-31.5.2020 ja on jatkoa [Etsivän lähityön katuhavaintoja maaliskuu 2020](#) sosiaaliseen raporttiin.

Etsivän lähityön kohtaamisista on käytetty Questback-ohjelmalla saatuja tilastoja havaintojen tukena. Tietoa kerätään anonymisti kohtaamisista ja kohtaamisten määristä, mikä ei kerro asiakasmäärää. Tilastointia tulkitessa on otettava huomioon, että sama henkilö on voitu kohdata useamman kerran. Kuukausittainen ulkona-asuvien määrä on laskettu manuaalisesti tukkimiehen kirjanpidolla. Työparit ovat jalkautuneet arkisin klo 4.00 ja 19.00 välillä 1-4 työparin voimin. Raportti pohjautuu havaintoihin koko kaupungin alueella painopisteen ollessa Helsingin keskustan asemanseudussa, Kontulassa, Itäkeskuksessa, Malmilla ja Kannelmäessä. Kaduilla on kohdattu erityisesti ulkona asuvia sekä päihderiippuvuudesta tai mielenterveyshäiriöistä kärsiviä ihmisiä. Useimmilla on ollut useita samanaikaisia terveysongelmia ja kroonisia sairauksia, minkä perusteella heidät voidaan nähdä kuuluvan Koronan osalta riskiryhmään. Raportissa esitetyt etsivän lähityön havainnot ovat samansuuntaisia muiden kaduille jalkautuneiden työntekijöiden havaintojen kanssa.

1. Koronakevät 2020

Poikkeustilan myötä kadut pysyivät huhti-toukokuun ajan edelleen melko hiljaisina työmatkalaisista ja muista kansalaisista, jolloin ulkona aikaansa viettävät ihmiset erottuivat katukuvassa selkeämmin. Etsivän lähityön työstä valtaosa kohdentui kadulla tehtävään työhön, kohtaamisista yli 90 % oli kaduilla ja julkisissa tiloissa. Huhtikuussa etsivän lähityön kohtaamiset lähes kaksinkertaistuivat ja toukokuussa nousivat puolella verrattuna edellisvuoden vastaavaan aikaan. Poikkeustilan aikana kaduilla kohdatut olivat pääosin Etsivän lähityön kohderyhmää, kuten kodittomia, palveluiden ulkopuolella olevia sekä yksinäisiä ihmisiä. Kohdattujen arkea vaikeutti palvelupisteiden ja yhteisten kohtaamispaikkojen, kuten päiväkeskusten ja kirjastojen toiminnan supistukset tai kiinnipysyminen. Matalan kynnyksen päiväkeskukset rajasivat sisään otettavien asiakkaiden määrää ja palveluissa painotettiin terveysneuvontaa ja sosiaaliohjausta, jolloin toiminnasta poistui oleskelun mahdollisuus.

Useiden matalan kynnyksen päiväkeskusten työntekijät jatkoivat huhti-toukokuussa jalkautumistaan kaduille jakaen evästä sekä antaen sosiaali- ja terveysneuvontaa. Palvelu näyttäytyi hyvin tarpeellisenä kaduilla kohdatuille ihmisille. Kaduilla kohdattujen ihmisten tarpeet olivat pääosin akuutteja, kuten ruokaan, suojaan ja psykososiaaliseen tukeen liittyviä tarpeita. Asiakkaiden voimavarat vaikuttivat kuluvaan päivittäiseen selviytymiseen, jolloin pitkän ajan tavoitteelliset ja laaja-alaisemmat palveluprosessit vähenivät. Kohdatut ihmiset puhuivat Etsivälle lähityölle esimerkiksi katkon tarpeesta, mutta eivät hakeutuneet laitostarkkaisuun niin suurissa määrin kuin odotimme.

Kevään rajoittamistoimenpiteiden aikana etsivä lähityö ei ole voinut aikaisemmasta poiketen kuljettaa asiakkaita autolla, mikä saattaa vaikuttaa tilastoissa saattamisten ja kuljetusten merkittävänä vähenemisenä. Lisäksi asiakkailta tulleiden puheluiden määrä oli neljä kertaa pienempi kuin vuonna 2019 vastaavaan aikaan.

Huhtikuun kohtaamisissa yleinen epävarmuus ja epätietoisuus tilanteesta oli havaittavissa lisääntyneenä ahdistuksena ja ärtyisyytenä. Kaduilla kohdatuilla ihmisillä oli edelleen yleisellä tasolla virheellistä tai puutteellista tietoa palveluiden poikkeusajan aukioloista. Poikkeustilan alussa etsivä lähityö kohtasi paljon nälkäisiä ja huonovointisia ihmisiä. Helsingin kaupunki pyrki vastaamaan asunnottomien tarpeisiin mm. suunnittelemalla lämpimän ruuan turvallista jakamista. 24.4. alkoi lämpimän ruoan jako asunnottomille Helsingin kaupungin koordinoimana. Ruoanjako toteutettiin muun muassa Helsingin kaupungin päiväkeskusten, Helsingin Diakonissalaitoksen, Sininauhasäätiön ja Vailla vakinaista asuntoa ry:n kanssa.

Huhtikuun alussa Kela sulki asiointipisteidensä palvelun ja palveli asiakkaita vain varatuilla ajoilla. Muutos vaikeutti huomattavasti niiden asiakkaiden asiointia, joilla ei ollut puhelinta tai tietokoneen käyttömahdollisuutta tai jotka tarvitsivat paljon tukea asioinnissaan. Kela tiedotti antavansa akuutti-tilanteissa palvelua myös asiointipisteillään. Tieto ei saavuttanut kohderyhmää ja valtaosa asiakkaista koki, ettei saanut palvelua. Osa asiakkaista kertoi, että heille ei ollut avattu toimipisteen ovea ja toiset, että vartija oli avannut oven, mutta he olivat silti jääneet ilman tarvitsemaansa palvelua. Asiakkaat kertoivat myös, että heiltä oli peruttu sovittuja aikoja. Useat kohdatuista eivät ilman kasvokkaista asiointiapua pystyneet hakemaan etuisuuksiaan.

Lisäksi osassa sosiaalitoimen auloista asiointikoneet olivat poissa käytöstä. Asiakkaat, jotka olivat aiemmin tulostaneet Kelahakemuksiin tarvittavia liitteitä sosiaalitoimipisteellä, eivät pystyneet alueellaan niitä poikkeusaikana tulostamaan. Kunta ja Kela ovat pyrkinneet olemaan koko kriisin ajan tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään yhteisen koordinaation ja käytäntöjen parantamiseksi. Toukokuun puolessa välissä kuulumme, että Kela alkaisi avaamaan asteittain ovensa asiointille.

2. Huhtikuun havainnot Helsingin kaduilta

Verrattaessa tämän vuoden huhtikuuta vuoden 2019 huhtikuuhun ulkona asuvien sekä hätämajoituksessa nukkuvien osuus kohdatuista asunnottomista kasvoi. Vastaavasti toisen henkilön asunnossa yöpyvien suhteellinen osuus väheni. Etsivä lähityö tavoitti huhtikuun aikana noin 75 ulkona nukkunutta Helsingin alueella. Määrä on myös huomattavasti suurempi kuin tämän vuoden alussa. Merkittävä osa ulkona nukkuvista oli etsivälle lähityölle uusia henkilöitä. Lähes 90% kaikista ulkona asuvien kohtaamisista tapahtui Helsingin keskustan alueella. Huhtikuussa 2020 kohdatuista ulkona asuvista oli noin kolmannes ulkopaikkakuntalaisia, kun vastaavaan ajankohtaan edellisenä vuonna heitä oli viidesosa. Uudenmaan rajojen sulkeutumisen aikaan muutama kohdattu ulkopaikkakuntalainen kertoi jättäytyneensä Uudellemaalle, osa kertoi syyksi, ettei halunnut altistaa läheisiään koronalle.

Poikkeustila vaikutti mahdollisuuksiin yöpyä tuttavien sohvilla ja asumisyksiköiden vierailuihin sekä aiheutti nuorten kohtaamis- ja tukipiste Nuolen ytoiminnan sulkeutumisen ja lämpimien oleskelupaikkojen vähentymisen. Nämä seikat tekivät näkyväksi piiloasunnottomuuden ja saattoivat selittää ulkona yöpymisten lisääntymistä. Hietaniemenkadun palvelukeskuksen majoituskapasiteetti pieneni lisääntyneiden turvavälien myötä, mutta vastaavasti kaupunki järjesti uusia hätämajoituspaikkoja yhteistyössä Diakonissalaitoksen ja VVA ry:n kanssa. Vaikka majoituskapasiteetti näin ollen kasvoi, palveluilla oli ajoittain vaikeuksia vastata kysyntään. Kaikki asunnottomat eivät hakeutuneet tarjolla oleviin hätämajoituksiin. Koronavirus ja halu pitää sosiaalinen etäisyys saattoivat olla yksi selittävä tekijä hätämajoitusten välttämiseen. Etsivän lähityön sosiaalisessa raportissa asunnottomuus (2017) on pohdittu myös muita tekijöitä, jotka voivat vaikeuttaa esim. ulkona nukkuvien hakeutumista majoituspalveluihin.

Etsivä lähityön ja Nuolen työntekijöiden yhteisjalkautuminen lisäsi resursseja erityisesti nuorten asunnottomien tavoittamiseen kaduilla. Asunnottomien alle 30-vuotiaiden täysi-ikäisten suhteellinen osuus etsivä lähityön kohtaamista asunnottomista kasvoi verrattuna edellisen vuoden vastaavaan aikaan. Huhtikuussa kohdatuista asunnottomista 18,5% oli alle 30-vuotiaita, kun taas huhtikuussa 2019 alle 30-vuotiaita oli 11,8%. Kohtaamispaikka Nuolen lopetettua ytoimintansa, olivat asunnottomat nuoret hakeutuneet yöpymään esimerkiksi Hietaniemenkadun hätämajoitukseen ja kavereiden luo, mutta myös kadulle ja julkisiin tiloihin sekä rappukäytäviin.

3. Toukokuussa oleskelu julkisissa tiloissa vaikeutui

Huhtikuun aikana Helsingin juna- ja metroasemilta ja kauppakeskuksista poistettiin penkkejä. Ihmisiltä alkoi tulla palautetta vartijoiden aktiivisemmasta puuttumisesta oleskeluun asemilla ja kauppakeskuksissa. Lisäksi ihmiset kertoivat, että julkisella paikalla nukkumiseen puututtiin aiempaa herkemmin. Huhti- toukokuun vaihteessa myös poliisi vaikutti aloittaneen tehovalvonnan, jolla pyrittiin puuttumaan päihneidenkäyttöön julkisella paikalla. Valvonta näyttöäyhti kohdistuvan erityisesti julkisissa tiloissa aikaansa viettäviin ja päihderiippuvuudesta kärsiviin ihmisiin. Päihneidenkäyttäjiltä kaadettiin juomia pois, kirjoitettiin sakkoja ja ryhmiä ohjattiin hajaantumaa. Asunnottomien päihderiippuvuudesta kärsivien henkilöiden tilanne vaikeutui entisestään ja asetti heidät muihin nähden eriarvoiseen asemaan, koska heille ei ollut osoittaa paikkaa missä käyttää tarvitsemaansa päihdettä.

Toukokuussa lisääntyneen valvonnan seurauksena kaduilla aikaansa viettäneet ihmiset näyttivät hajautuneen pienempiin ryhmiin ja hakeutuneen uusiin oleskelupaikkoihin. Kevään edetessä ihmiset laajensivat ajanviettoaan myös puistoihin. Toukokuussa etsivä lähityö tavoittikin hiukan vähemmän ihmisiä kaduilla ja asemilla. Ulkona asuvia tavoitettiin enää 35 huhtikuun 75 sijaan. Katukohtaami-

sisä korostui edelleen psykososiaalisen tuen tarve. Kohdattujen anonyymiasiointi kanssamme kasvoi, emme tienneet läheskään niin suuren osan henkilöllisyyttä kuin viime vuonna vastaavaan aikaan. Verrattuna edellisen vuoden toukokuuhun, emme kohdanneet yhtä paljon asumisyksiköissä asuvia, mutta asumispäivystyksessä ja hätämajoituksessa yöpyvien osuus kohdatuista kasvoi.

4. Mitä opittiin?

- Osa matalan kynnyksen päiväkeskusten toimijoista alkoi viedä palveluitaan kaduille asiakkaiden pariin. Uudet ja vanhat kaduille jalkautajat lisäsivät yhteistyötään ja kehittivät keskinäistä koordinaatiotaan.

-Päihde- ja psykiatriapalveluiden johto kuuli viikoittain myös kaduille jalkautuvaa työtä tekevien havaintoja asiakaskunnasta ja palveluntarpeista ja pyrki yhdessä kaikkien palveluntarjoajien kanssa sekä reagoimaan, että ennakoimaan muuttuvia palveluntarpeita. (Esim. Hätämajoitusjärjestelyt, lämpimän ruuan tarjoaminen asunnottomille sekä katkaisuhoitopaikkojen riittävyyden ennakointi ja Koronaoireisten majoitukset) Muutokset toteutettiin joustavasti pääosin huhtikuun aikana ja näkemyksemme mukaan asiakkaat hyötyivät uudesta toimintamallista ja hyvästä koordinaatiosta.

-Viimesijaisten ja välttämättömien palveluiden tarjoaminen ja niiden saavutettavuus tulee jatkossa varmistaa ja huomioida paremmin kaikkein heikommassa asemassa olevia ihmisiä.

Kuten esimerkiksi:

- selkeä viestintä ja monikanavainen tiedon kulku, mikä tavoittaa kohderyhmän
- mahdollisuus asioida Kelan toimipisteellä
- tarvittava kasvokkainen asiointiapu ihmisille, joille digitaalinen asiointi ei ole mahdollista
- asunnottomille mahdollisuus viettää päiväaikaa sisätiloissa

Kirjoittajat: Kirsi Ekström, Antti Kaajakari, Taneli Kuusela, Janne Leskinen, Minna Oikarinen, Lena Pascale, Miita Puska, Emmi Salminen, Pasi Teittinen.

Helsinki

Helsingin kaupunki
Sosiaali- ja terveystoi-
miala

Nuorten palvelut ja aikuis-
sosiaalityö, Etsivä lähityö

www.lahityo@hel.fi